

YXART O LA CRÍTICA CREATIVA
Isidor Cònsul

Josep Yxart, Obra Completa. Volum I. El año pasado (1886-1888). Edició a cura de Rosa Cabré. Proa i Ajuntament de Tarragona. Barcelona, 1995.

Josep Yxart (1852-1895) s'ha consolidat com un nom emblemàtic de la crítica literària del darrer terç del segle passat i se'l considera un cas únic de crític professional en els anys de la Restauració. Diferents testimonis del seu temps -entre els quals Clarín i Galdós- n'avalen la lucidesa i el presenten com un tipus culte, sagaç i intel.ligent. Encarnà la mena de representant d'home de lletres en sentit modern i fou autor d'una obra falcada per la solidesa que, cent anys després de la seva mort, encara és de gran eficàcia per navegar els mars literaris de la segona meitat del XIX. La seva decisió d'esdevenir un crític professional fou, segurament, una opció arriscada des d'una perspectiva econòmica, però la va saber trampejar amb altres feines editorials i sempre amb la garantia que li atorgava el fet de pertànyer a una nissaga de patrimoni solvent.

Excel.lí, doncs, com a crític literari i continua admirant-nos l'encert i la qualitat d'una obra que ha estat comparada a la de Leopoldo Alas, "Clarín", amb qui establí coincidències i paral.lelismes, començant pel fet que Yxart fou l'editor de La Regenta (1884-85), del mateix "Clarín", l'obra més important de la novel.lística espanyola del XIX. D'altra banda, vinculat per amistat i ofici a Joan Sardà (1851-1898), tots dos constituïren el tàndem crític més consistent de la literatura catalana del darrer terç del segle passat.

S'acostuma a dir que l'aportació més substantiva de Josep Yxart fou exercida en el camp teatral, sobretot pels estudis Lo teatre català (1879) i El arte escénico en España (1894-1896). En el marc de la novel.la no arribà a un treball de pretensions tan globalitzadores, però participà activament en

el debat sobre el Naturalisme i va entendre perfectament que l'estela de Zola es convertiria en la marca de modernitat de la segona meitat del segle XIX. Coneixedor amatent de les lletres europees, l'especulació narrativa d'Yxart fou important per a la literatura catalana i enriquí, de torna, la polèmica més àmplia sobre el Naturalisme en el marc de les lletres espanyoles. D'acord amb Joan Sardà, esperonà el seu cosí Narcís Oller perquè obrís forat en els àmbits del nou horitzó ja que, vist en perspectiva, el Naturalisme es presentava com l'única alternativa perquè la literatura catalana sortís dels resclosits del seu propi tancament. Era un moviment envigorit pel magnífic esclat de força de la Renaixença, però també ancorat en vells esquemes jocfloralescs i romàntics. Just per aquesta raó, en el tombant cap a 1880, el Naturalisme era una oportunitat d'or per a fer caminar en paral·lel les lletres catalanes amb la resta de les literatures europees. I és una llàstima que Yxart no arribés a temps de llegir la millor aportació del seu cosí, La bogeria (1899) on, a banda del tema tractat, el mateix Naturalisme s'hi converteix en matèria literària i en element de debat amb les tesis deterministes d'Emile Zola

EL AÑO PASADO (1886-1888)

El mes de juny, coincidint amb el centenari de la mort de Josep Yxart, es publicà el primer volum de l'Obra Completa, a cura de la professora Rosa Cabré, que s'ha convertit, aquests darrers anys, en una de les persones que coneix amb més detall el món i l'obra del crític tarragoní. Rosa Cabré ha vestit aquest primer volum amb un estudi preliminar coherent i documentat, que fa de pòrtic a l'edició dels tres llibres El año pasado. Letras y artes en Barcelona, que el conformen. Són tres estudis publicats en 1886, 1887 i 1888, bé que referits als anys 1885, 1886 i 1887.

Com es dedueix pel títol, Yxart havia concebut el model de El año pasado com un recull de comentaris sobre fets artístics i literaris succeïts a

Barcelona al llarg de l'any. L'agost de 1885 va escriure a Narcís Oller, que es trobava estiuant a Puigcerdà, per explicar-li el pla del volum i la part que ja tenia escrita: unas doscientas cuartillas que comprenden las siguientes materias. Prólogo- Estrenos- Libros nuevos- Teatros de Verano- Exposición de acuarelistas- "Del uso del castellano en Catalunya". Necesito una doscientas cuartillas más que comprendan: Años académicos del Ateneo- Asociaciones de excursiones y demás materias que puedan sugerirme la revisión de los Diarios. Rosa Cabré explica que la redacció de El año pasado avançava, fonamentalment, durant els estius quan Yxart quedava més lliure dels deures habituals com a crític literari. A més, passava normalment el mes d'agost a les propietats familiars tarragonines (Altafulla, el Mas Barberà o a Tarragona mateix) i la feina d'escriure l'alliberava de l'avorriment forçat de les vacances. El redactat dels volums acostumava a ser nou, però també hi aprofitava, si s'esqueia, material procedent de treballs ja publicats.

Avui, resseguir els papers miscel.lànics que apleguen els tres El año pasado només serveix per confirmar tots els pronòstics, un segle després de la seva redacció. Es a dir, poder remarcar una altra vegada la lúcida finor del crític. Entre els comentaris literaris de 1886 trobareu la famosa clatellada a L'Atlàntida de Verdager, un comentari més ponderat a Canigó, del mateix poeta i la carta a Albert Savine sobre la Renaixença de les lletres catalanes. De 1887 sobresurt Certámenes literarios, esmolada i divertida reflexió antijocfloralista, i de 1888, l'anàlisi a Poesías de Angel Guimerà. Són exemples triats a títol personal que es captenen, però, com una mostra fefaent de crítica creativa. Sí senyor, Yxart deixa clar que escriure'n pot ser tan creatiu com lluitar amb una novel.la, construir un bon conte o primfilar el disseny d'un poema.

Llàstima, i aquest és l'únic retret al volum, que una edició tan esperada

i necessària no s'acompanyi d'un indispensable índex onomàstic que multiplicaria la utilitat i l'eficàcia de l'esforç esmerçat.

Isidor Cònsul